

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศไทย เนื่องจากเป็นแหล่งรายได้ การจ้างงาน การกระจายรายได้ สามารถสร้างรายได้เข้าประเทศอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เป็นเพราะแหล่งท่องเที่ยวของไทยยังมีศักยภาพสูง เมื่อเทียบกับกลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชีย และได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากรัฐบาล ซึ่งแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศปีละหลายแสนล้านบาท และรายได้ด้านการท่องเที่ยวก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2553 มีรายได้ประมาณ 593,000 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2552 ร้อยละ 16.18 และในปี 2554 มีรายได้ 734,000 ล้านบาท อัตราการเติบโตเพิ่มขึ้นจากปี 2553 ถึงร้อยละ 23.92 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา)

อุทยานแห่งชาติของประเทศไทย ถือเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นแหล่งที่นำรายได้มาสู่ประเทศ ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศ และความสวยงามของทิวทัศน์เหมาะสำหรับการพักผ่อน อีกทั้งยังมีคุณค่าทางการศึกษา ในการหาความรู้ ค้นคว้าและวิจัย รวมทั้งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิดและพันธุ์พืชหายาก จึงเป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เดินทางเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ความนิยมของนักท่องเที่ยวที่มุ่งไปท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันอุทยานแห่งชาติที่ได้รับการประกาศจัดตั้งมีจำนวน 148 แห่ง (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช) ทั้งนี้การประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติทั้งหมดมีวัตถุประสงค์ เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และสัตว์ป่า ตลอดจนทิวทัศน์ธรรมชาติ ที่สวยงามให้คงอยู่สภาพเดิมตลอดไป

เป็นที่น่ายินดีที่ประเทศไทยมีอุทยานแห่งชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจำนวนมาก ไว้รองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยว และถึงแม้ว่านักท่องเที่ยวเหล่านั้นเป็นผู้มีส่วนส่งเสริมการกระจายรายได้ให้เกิดแก่ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติทั้งหลาย แต่ผลกระทบที่ตามคือ ความเสื่อมโทรมต่อแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา จึงได้เกิดรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ขึ้น โดยมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นนั้นๆ และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้

ตระหนักถึงคุณค่าต่อการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในท้องถิ่น (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย,2541)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นนโยบายและแนวทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยผลักดันให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ไม่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีการจัดการสิ่งแวดล้อมภายใต้การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสืบไป ซึ่งนโยบายและแนวทางการท่องเที่ยวนี้ยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ฟื้นฟู โดยการสร้างชุมชนให้มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมดูแลรักษาฟื้นฟูและใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

อุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 85 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 115 ตอนที่ 67 ก ลงวันที่ 30 กันยายน 2541 มีเนื้อที่ 198,422 ไร่ หรือ 317 ตร.กม. (อุทยานแห่งชาติพุเตย) โดยตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นสถานที่ที่เครื่องบินเลาดาร์แอร์ เกิดอุบัติเหตุระเบิดกลางอากาศ เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2534 เป็นอุทยานแห่งชาติแห่งเดียวของจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร เป็นป่าผืนสุดท้ายที่อุดมสมบูรณ์ที่ต้องรักษาไว้ เพื่อเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญ ได้แก่ ป่าสนสองใบธรรมชาติ เป็นป่าสนที่ค่อนข้างแปลกมหัศจรรย์เพราะสามารถเจริญเติบโตในพื้นที่ภูเขาสูงชันที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลเพียง 763 เมตรเท่านั้น ยอดเขาเทวดา ยอดเขาที่สูงที่สุดในจังหวัดสุพรรณบุรี ความสูงถึง 1,123 เมตร น้ำตกตะเพินคี่ น้ำตกพุงกระตึง ถ้ำพุนหาย ศาลเลาดาร์ ฯลฯ รวมทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น หมู่บ้านกะเหรี่ยงตะเพินคี่ ซึ่งเป็นการดำรงชีวิตของชาวกะเหรี่ยงพื้นเมืองที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้อย่างเหนียวแน่น และชนเผ่าละว้า ถึงแม้ว่าอุทยานแห่งชาติพุเตยจะมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สำคัญหลากหลาย แต่จากการศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าในปัจจุบันการดำเนินงานด้านการจัดการการท่องเที่ยวของอุทยานยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จากข้อมูลสถิตินักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติประจำปีงบประมาณ 2552-2554 พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติพุเตย มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับอุทยานแห่งชาติอื่นๆ ซึ่งหากเปรียบเทียบการเดินทางแล้วไม่แตกต่างกันมากเท่าใด และอุทยานแห่งชาติพุเตยก็อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก รวมทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์และหลากหลายไม่แพ้อุทยานแห่งชาติอื่น แนวโน้มของนักท่องเที่ยวน่าจะมีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น โดยข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวที่พบ ดังแสดงในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 สรุปสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้าไปในอุทยานแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2552-2554

ลำดับที่	อุทยานแห่งชาติ	ปีงบประมาณ(คน)		
		52	53	54
1	เฉลิมพระเกียรติไทยประจัน จังหวัดราชบุรี	100,746	82,179	62,986
2	แก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี	162,415	156,891	136,777
3	ไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี	150,169	172,000	180,668
4	เอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี	399,526	417,289	381,296
5	พุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี	5,774	4,508	4,807
6	เขาสารภี้อยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	99,097	100,394	92,450

ที่มา : สถาบันนวัตกรรมการอุทยานแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครอง, สำนักอุทยานแห่งชาติ, กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช.

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจึงเกิดคำถามที่ต้องการคำตอบคือ ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติพุเตยมีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างไร ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือไม่ และควรมีแนวทางใดเป็นมาตรฐานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติพุเตย ด้วยเหตุผลดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาถึงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติพุเตยในปัจจุบัน และการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อนำมาสังเคราะห์และนำเสนอเป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของอุทยานแห่งชาติพุเตย รวมทั้งตอบสนองแผนยุทธศาสตร์เพื่อการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนของอุทยานแห่งชาติพุเตย ที่ได้วางไว้ และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืนต่อไป

ปัญหาวิจัย

1. การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติพุเตยเป็นอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนมีมากน้อยแค่ไหน
3. แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติพุเตยจะเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติพุเตย
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. นำเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน สำหรับอุทยานแห่งชาติ

พุเตย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ประกอบไปด้วย

1. ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติพุเตย ด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วม
2. ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน ด้านการใช้ประโยชน์ และด้านการได้รับประโยชน์
3. นำเสนอแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยั่งยืน

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม ภายใต้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการรักษาทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism Management) หมายถึง การดำเนินการควบคุมกำกับดูแลให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ ความปลอดภัย และมีความรู้ความเข้าใจเห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว มีระบบการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ สภาพแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืนที่สุด รวมทั้งการให้ความสำคัญในเรื่องของการอนุรักษ์แก่บุคลากรในองค์กร ตลอดจนให้ความสำคัญต่อชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ทั้งด้านการวางแผน การดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์จากกิจกรรม ตลอดจนการได้รับประโยชน์ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน และมีจิตสำนึกในการดูแลปกป้องทรัพยากรท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

ชุมชน หมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่บนพื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติพุเตย จังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่ ชุมชนหมู่บ้านตะเพินคี ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ในการนำไปใช้เป็นแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนให้กับอุทยานแห่งชาติพุเตย
2. อุทยานแห่งชาติหรือแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ สามารถนำแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติพุเตยไปปรับใช้ได้